

Franjo Emanuel Hoško

TRSATSKI FRANJEVAC IVAN RAFAEL RODIĆ - PRVI BEOGRADSKI NADBISKUP

Prof. dr. o. Franjo Emanuel Hoško, KBF, Teologija u Rijeci
UDK: 271.3 (497.5 TRSAT) : 262.12(497.11 BEOGRAD)
IVAN RAFAEL RODIĆ
Pregledni članak

Franjevac Ivan Rafael Rodić bio je prvi beogradski nadbiskup (1924.-1936.). Godinu dana ranije imenovan je za apostolskog administratora u Banatu. Odstupio je od službe zbog financijskog sloma u koji ga je odvela izgradnja konvikta bl. Krizina u Zagrebu i zbog neuspjeha lutrije kojom je namjeravao prikupiti novčana sredstva za gradnju beogradske katedrale. Dok se ističu ova dva Rodićeva neuspjeha, ne valja izgubiti iz vida u kojim je okolnostima preuzeo mjesto beogradskog nadbiskupa i razloge zbog kojih je došao u tešku financijsku situaciju i do konačnoga novčanog sloma nakon kojeg je podnio ostavku na mjesto beogradskog nadbiskupa. Za cjelovitu prosudbu njegova djelovanja u Beogradu valja imati na umu što je sve uspješno poduzeo za izgradnju upravnog i pastoralnog ustrojstva Beogradske nadbiskupije.

Ključne riječi: Beogradska nadbiskupija, Ivan Rafael Rodić, ustrojstvo nadbiskupije, župe, katedrala, konvikt, lutrija.

* * *

Ivan Rafael Rodić bio je franjevac, član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, kad je 10. veljače 1923. imenovan za apostolskog administratora u Banatu i zatim 29. listopada 1924. prihvatio dužnost beogradskog nadbiskupa; prije nego je prihvatio ove visoke crkvene službe bio je gvardijan franjevačkog samostana na Trsatu i čuvar Svetišta Gospe Trsatske.¹ U svojoj franjevačkoj

¹ Ivan Rafael Rodić (Nurkovac kod Požege, 15. 6. 1870. - Požega, 10. 5. 1954.). - Poslije završene gimnazije u Požegi stupio je 1866. u Provinciju sv. Ivana Kapistranskoga. Filozofiju je studirao u Földvaru, a teologiju u Baji i Beču, dok je 1893. u Budimpešti na Teološkom fakultetu položio ispit za profesora teologije; te je godine postao i svećenik. Predavao je biblijske predmete na bogoslovnoj školi u Baji (1893.-1898.). Kako je bio među prvima koji su 1897. prihvatili nove uredbe o franjevačkom životu, imenovan je za gvardijana bratstva koje je prihvatilo te uredbe u samostanu u Beču (1898.-1900.) i za savjetnika povjereniku za članove provincije koji su prihvatili spomenu-

pokrajini, a i u Crkvi u Hrvata, Rodić je bio čovjek visoka ugleda i nije nikoga iznenadilo njegovo imenovanje za apostolskog administratora u Banatu sa središtem u Velikom Bečkereku, današnjem Zrenjaninu, odnosno za nadbiskupa u Beogradu.

1. Uspostava Beogradske nadbiskupije

Osnivanje Beogradske nadbiskupije bilo je predviđeno konkordatom koji je 1914. Sveta Stolica sklopila s tadašnjom Kraljevinom Srbijom. Konkordat je bio potpisan u Rimu 24. lipnja 1914. te jednoglasno ratificiran na Srpskoj narodnoj skupštini u Nišu 8. kolovoza 1914. godine. Prvi svjetski rat zaustavio je osnivanje nadbiskupije tako da je osnovana tek 1924. godine. Beograd postao sjedište nadbiskupa, a prvim beogradskim nadbiskupom imenovan je Ivan Rafael Rodić, tadašnji apostolski administrator za Banat.² Rodić je imenovan beogradskim nadbiskupom dekretom Svete Stolice od 29. listopada 1924., a biskupsko posvećenje i instalaciju izvršio je u tada

tu reformu reda (1898.-1900.). Kad je 1900. osnovana Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda sa sjedištem u Zagrebu, bio je njezin prvi kustod, tj. zamjenik provincijala (1900.-1903.), i gvardijan u Zagrebu (1900.-1903., 1909.-1912.), a kasnije gvardijan u Varaždinu (1903.-1909.) i na Trsatu (1918.-1923.). U vodstvu Provincije sudjelovao je i kasnije, i to kao definitor (1903.-1906., 1909.-1912.), ponovno kao kustod (1918.-1921.) te kao provincijal u godinama Prvog svjetskog rata (1912.-1918.). Obnovio je crkve u Beču, Zagrebu i Iloku, osnovao malo sjemenište u Varaždinu (1904.), uređivao homiletsku reviju *Dušobrižnik* (1906.-1909.). U novoj provinciji u kontinentalnoj Hrvatskoj bio je nosilac pastoralnih i kulturnih tradicija Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Tako je reorganizirao Treći red povezujući u Trećoretski savez trećorece različitih usmjerenja sveukupne franjevačke obitelji. Osnovao je Društvo sv. Rafaela i započeo organiziranu pastoralnu brigu za iseljenike u Sjevernoj Americi; sam je bio ondje prvi crkveni pohoditelj hrvatskih katolika. Djelatno je sudjelovao u Hrvatskom katoličkom pokretu: bio je 1913. u Ljubljani na Drugom hrvatskom katoličkom sastanku kao predsjednik Trećoretskog saveza i ondje je bio izabran u vodstvo tzv. Hrvatskog katoličkog narodnog saveza u svojstvu pristava i odbornika za Hrvatsku i Slavoniju.

Kao umirovljenik Rodić je najprije boravio u Hrvatskoj Kostajnici (1936./37.) i zatim u Požegi (1937.-1954.), obavljajući pastoralne i liturgijske službe u skladu s biskupskim posvećenjem, osobito pomažući zagrebačkim pomoćnim biskupima dok je nadbiskup kardinal Alojzije Stepinac bio u zatvoru i kućnom pritvoru. - LIT.: S. Majstorović, *Ivan Rafael Rodić, prvi beogradski nadbiskup*, Slavonski Brod, 1971. - F. E. Hoško: *Euzebijije Fermendžin i ostaci jozefinizma kod franjevaca u kontinentalnoj Hrvatskoj potkraj 19. stoljeća*, *Croatia Christiana periodica*, 12(1988), br. 22, str. 71. - Isti, *Euzebijije Fermendžin - crkveni upravnik i povjesnik*, Zagreb, 1997., str. 145. - *Trsatski franjevci*. Rijeka, str. 265-272. - J. Krišto, *Prešućena povijest*. Zagreb 1994, 321.

- 2 Arhiv Nadbiskupije beogradsko-smederevske u Beogradu (dalje: NAB). *Pismo R. Rodića ministru inostranih poslova*, Beograd, 4. siječnja 1932. - Zahvaljujem dr. Robertu Skenderoviću, kojem je vodstvo Beogradske nadbiskupije dopustilo pregled Arhiva Nadbiskupije, što mi je ljubazno dao preslik sabranih dokumenata koji se odnose na nadbiskupa Rodića u toj arhivskoj zbirci. Uz njegovu suglasnost slijedim u izlaganju njegovu prosudbu spomenutih dokumenata.

jedinoj postojećoj katoličkoj crkvi, zapravo kapelici sv. Ladislava u Beogradu 7. prosinca 1924. apostolski nuncij mons. Hermenegildo Pellegrinetti.

Nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca potkraj 1918. Beograd je postao glavni grad nove države s velikim brojem katoličkog pučanstva. Neki su katolici dolazili u Beograd kao državni službenici, dok su drugi smatrali da će u njem lakše osigurati svoju egzistenciju. Posebno su brojne bile mlade Slovenke i Hrvatice koje su u Beogradu radile kao služavke u kućama bogataša. Dolazili su i intelektualci, stručnjaci, umjetnici i političari. Katolici su masovno doseljavali i u druge srpske gradove. Posebno su brojni bili u rudarskim središtima, gdje su dolazili kao stručna radna snaga. Već 1921. godine u Beogradu je živjelo 10.000, a pet godina kasnije broj je dosegnuo više od 16.000. katolika. Broj katolika stalno se povećavao u samom Beogradu i u drugim srpskim gradovima. Naravno, povećani broj katolika na području Srbije zahtijevao je nove crkve i kuće za svećenike, ali je nadbiskupija bila siromašna, nesposobna podržati podizanje crkvi i drugih crkvenih ustanova.³

Prva zadaća s kojom se suočio Rodić došavši u Beograd bila je uspostavljanje upravnog i pastoralnog ustrojstva u nadbiskupiji. Sam je nadbiskup živio u iznajmljenoj kući u Zorinoj ulici br. 62. jer nadbiskupija u Beogradu nije imala nijednu zgradu. God. 1925. Nadbiskupija je otkupila zgradu nekadašnjeg austro-ugarskog veleposlanstva (danas Ulica Svetozara Markovića) s pratećim objektima, te je ona postala nadbiskupski dvor. Uspješno je oko sebe okupio više uglednih svećenika iz Hrvatske, imenovavši ih savjetnicima, tzv. konzultorima, i organizirao upravna tijela Nadbiskupije. U glavnom uredu Nadbiskupije od 1926. izlazi list *Glasnik Katoličke crkve u Beogradu*, najprije kao mjesečnik, a kasnije dvaput mjesečno.⁴ Zbog velikog broja doseljenih slovenskih katolika dio *Glasnika* bio je pisan na slovenskom jeziku. Uredivši središnji ustroj nadbiskupije, Rodić je odlučio rješavati pastoralne potrebe svoje nadbiskupije,

3 Rodićev je generalni vikar Augustin Gecan u pismu Ministarstvu vera od 16. svibnja 1925. jasno naznačio da Beogradsko-smederevska nadbiskupija nema ni jednog kandidata za svećenike i nikakvih sredstava za školovanje svećeničkog pomlatka, a ni za podizanje novih crkava. - NAB, Pismo A. Gecana, 16. svibnja 1925. godine.

4 *Blagovest*, 12/1975., str. 215.

prije svega podizanje novih crkava i župa. Nadbiskupija za tu zadaću nije imala novca, a Rodić je to pitanje riješio tako što je više župa povjerio redovnicima.

U vrijeme osnivanja Beogradska nadbiskupija imala je samo tri župe: u Beogradu, Nišu i Kragujevcu.⁵ Na području čitave nadbiskupije bilo je već tada više od 40.000 katolika, ali samo 5 svećenika: 3 u Beogradu, 1 u Nišu i 1 u Kragujevcu.⁶ U samom je Beogradu tada bila samo jedna katolička crkva, zapravo kapelica, u sklopu negdašnjeg austro-ugarskog veleposlanstva, koja nije mogla udovoljiti potrebama beogradskih katolika. Još prije dolaska nadbiskupa Rodića u Beograd osnovali su beogradski katolici 29. kolovoza 1920. Društvo za izgradnju katoličke crkve; beogradski župnik Vjekoslav Wagner bio je tajnik društva.⁷ Društvo je brojilo 80 članova i ono nije bilo u stanju upustiti se u posao izgradnje nove katoličke crkve već je 1926. obnovilo i proširilo spomenutu kapelu negdašnjeg austro-ugarskog veleposlanstva promijenivši joj naslov u crkvu Krista Kralja.⁸ Podizanje novih crkava u Beogradu Rodić je povjerio redovnicima određivši dijelove grada u kojima mogu uspostaviti župe, budu li vlastitim sredstvima podigli crkve. Tako su na njegov poziv 1927. u Beograd došli asumpcionisti i franjevci iz Bosne; prvi su podigli crkvu Bl. Djevice Marije, a drugi sv. Antuna Padovanskoga. Isusovci su u Beograd došli 1929. godine, a već su 1931. godine osnovali župu sv. Petra.

Upravo je početkom tridesetih godina prošlog stoljeća naglo porastao broj katolika u Srbiji pa je bilo većih skupina katolika u 99 mjesta na području Beogradske nadbiskupije. Prema popisu pučanstva od 31. ožujka 1931., u Beogradu i Zemunu bilo je 56.776 katolika, a u samom Beogradu više od 40.000. Tada je već u samom Beogradu postojalo 5 župa, a katolici su činili gotovo četvrtinu stanovništva grada. Župa sa središtem u Šapcu 1935. imala je 700

5 Župnik u Beogradu bio je dr. Vjekoslav Wagner, u Nišu mons Ferdinand Hrdy, koji je nosio i naslov apostolskog administratora, a u Kragujevcu Ivan Vinodolac, (*Blagovest*, 12/1975., str. 209-210).

6 *Blagovest*, 12/1975., str. 211.

7 Predsjednik društva bio je Karlo Mataušek, upravnik pivare Bajloni; potpredsjednik je bio Hadži Petar Lemert, dvorski limar; Petri Fulka, urar, bio je blagajnik.

8 Nadbiskup Rodić i apostolski nuncij mons. Hermenegildo Pellegrinetti 31. listopada 1926. na blagdan Krista Kralja posvetili su obnovljenu i proširenu crkvu.

članova. Valjevo je imalo samostalnu kapelaniju, a župa Niš, koja je obuhvaćala i mjesta Paraćin, Čupriju, Aleksinac, Leskovac, Piroć, Vranje, Negotin, Knjaževac i Surdulicu, imala je više od 5000 vjernika. Velike župe bile su u Smederevu s oko 2000 duša, Ravna Reka s oko 3000 duša i Kraljevo s oko 2000 duša. Osim njih postojale su i župe u gradovima Boru, Zaječaru i Kragujevcu.⁹ Sve su to bile nove župe; 1927. osnovana je župa sv. Ivana Krstitelja u Smederevu; prvi je župnik bio bosanski franjevac fra Danijel Briševac,¹⁰ a 1928. osnovana je župa sv. Ane u Šapcu.

Osim novih župa Rodić je poticao na osnivanje katoličkih udruga koje su okupljale katolike i unaprjeđivale njihov vjerski i društveni život. Još prije Rodićeva dolaska u Beograd osnovano je Društvo za gradnju katoličke crkve u Beogradu, a 1921. Dobrotvorno društvo sv. Vinka. Posljednje se posebno brinulo za siromašne katolike koji su u Beogradu živjeli u teškim uvjetima. Kad su u Beograd došli franjevci, osnovali su Treći red sv. Franje, a u gradu su nastali također Društvo samostalnih katoličkih djevojaka i Udruženje katoličkih zanatlija te društva katoličkih srednjoškolaca i akademske omladine. U svim su beogradskim crkvama djelovali crkveni zborovi, koji su davali svoj doprinos bogatom kulturnom i vjerskom životu katolika u Srbiji.¹¹ Sva ova zbivanja i sve nove katoličke institucije osnovane u kratko vrijeme govore o vitalnosti katoličke zajednice u Srbiji. Nadbiskup Rodić bio je njihov zaštitnik i promicatelj, a osobitu je brigu vodio oko uvođenja katoličkog vjeronauka u školski program jer su katolički učenici na njega imali pravo. Sve u svemu: samo nekoliko godina nakon uspostave Beogradske nadbiskupije katolici su u Srbiji bili vjerski dobro organizirani.

9 *Glasnik*, 27. 1. 1935., br. 4, str. 1.

10 *Blagovest*, 9/1977., str. 151.

11 *Glasnik*, 3/1927., str. 5: Godine 1919. u Beogradu je organizirana i prva uskrсна procesija. Iza-zvala je veliko zanimanje građana Beograda premda je bila vrlo skromna, s tek jednim svećeni-kom i malobrojnim katolicima. Odtada će uskrсна procesija postati stalna vjerska manifestacija beogradskih katolika. Svake godine procesija je bila sve raskošnija, a u njoj su sudjelovale sve beogradske katoličke udruge koje su u procesiji nastupale pod svojim zastavama. Tijelovske i uskrсне procesije bile su organizirane i u drugim srbijanskim gradovima. One su bile prilika da se katolici svojim običajima i kulturom u najboljem svjetlu pokažu svojim susjedima.

2. Neuspjeli napor oko podizanja katoličke katedrale u Beogradu

Još prije Rodićeva dolaska u Beograd osnovano je 1920. Društvo katolika za izgradnju katoličke crkve koje se povremeno naziva i Društvo za građenje katoličke katedrale, iako službeno nikada nije promijenilo svoje ime. Prema mišljenju beogradskih katolika, Beograd je kao metropola Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca trebao biti središte ne samo Srpske pravoslavne crkve nego i središte katolika nove monarhije. Time bi Beogradska nadbiskupija dobila središnje značenje, koje je trebala popratiti i izgradnja odgovarajuće katedrale. Zato su beogradski katolici od početka željeli izgradnju veličanstvene katedrale koja bi svojim položajem, veličinom i ljepotom, uz pravoslavne crkve, davala jedinstveni identitet Beogradu. Rad Društva podržavali su donatori iz cijelog svijeta. Novčane su priloge i podršku dali i pape Benedikt XV. i Pio XI. te brojne katoličke udruge iz Francuske, Engleske, Belgije i Amerike, a manji je novčani iznos dao i sam kralj Aleksandar Karadorđević.¹² Društvo za građenje katoličke crkve još je 1920. tražilo od beogradske gradske općine dodjelu gradilišta za novu crkvu. Kako do 1926. nije dobilo lokaciju za gradnju crkve, a nije skupljeno ni dovoljno novaca, Društvo je utrošilo sabrani novac u proširenje tadašnje kapelice sv. Ladislava.

Prva prepreka izgradnji katedrale u Beogradu bilo je pitanje lokacije za gradnju. Godine 1926. Društvo je postiglo sporazum s gradom Beogradom o dodjeli lokacije na mjestu zvanom Kalenić-guvno, na kraju tadašnje Krunske ulice.¹³ Članovi Društva bili su izuzetno zadovoljni položajem buduće katedrale. Međutim, uskoro je ta lokacija otpala jer je otkriveno da njezino imovinsko-pravno stanje nije jasno riješeno. Društvo je za novu lokaciju predložilo zemljište zvano Topčiska pijaca, koje se nalazilo između tadašnjeg Hajduk Veljkova venca i ulice koja je spajala ondašnju Sarajevsku s Nemanjinom ulicom. Taj je prijedlog odbacila Komisija za razradu

¹² *Glasnik*, 6/1926., str. 3.

¹³ *Glasnik*, 3/1928., str. 3. - To je mjesto bilo na tromedi tadašnje Kičevske, Miloševske i Sindelićeve ulice, nasuprot Vili Botorića.

generalnog plana Suda opštine grada Beograda.¹⁴ Članovi Društva izglasali su na svojoj osmoj godišnjoj skupštini 26. veljače 1927. rezoluciju i upravili je predsjedniku beogradske gradske vlasti, izrazivši razočaranje zbog takva odnosa prema beogradskim katolicima.¹⁵ Odlučeno je da tu rezoluciju osobno preda nadbiskup Rodić, uz pratnju ovećeg izaslanstva beogradskih katolika.

Novi su pregovori uslijedili 4. srpnja 1927., kada je nadbiskup Rodić, u pratnji predsjednika Društva Karla Mataušeka, župnika dr. Vjekoslava Wagnera i odbornika Sime Vidlarevića, primljen kod predsjednika beogradske općine. Tada je od strane grada predloženo da lokacija bude na uglu Ulice Miloša Velikog i Vojvode Mišića. Nadbiskup i izaslanici Društva bili su zadovoljni tom lokacijom te su započeli prikupljati potrebnu dokumentaciju. Godine 1929. izgledalo je da je problem lokacije katedrale riješen. Deveta godišnja skupština Društva održana je 28. travnja 1929. u Beogradu. U izvještaju upravnog odbora kao najveći uspjeh Društva u protekloj godini smatra se konačno određena nova lokacija za katedralu, “i to blok Moravske i Nikole Tesle ulice s jedne strane i Miloša Pocerca i produženje Vojvode Milenka ulice s druge strane, mjesto, na kojem je do sada bila žitna pijaca.”¹⁶

Sljedeće je godine Rodić raspisao natječaj za izradu nacrtu katedrale u Beogradu. Natječaj je završio 31. ožujka 1930. godine. Prijavljeno je 129 projekata, najviše iz Njemačke.¹⁷ Žiriju je predsjedao sam Rodić, a članovi su bili ugledni hrvatski i srpski arhitekti. Pobijedio je nacrt pod nazivom “Goldenkreuz” arhitekta Josipa Wentzlera iz Dortmunda. U zapisniku je završne sjednice žirija o ovom projektu zapisano: “Prema opisu projektanta crkva ima 58.938 m³ i stajala bi 15.930.000 din. Ima 3390 mesta za sedenje i 910 mesta za stajanje. Ukupno 4300 mesta, što odgovara raspisanom natječaju. Crkva je tip trobrodne basilike, ali sa vrlo niskim sporednim brodovima. Prostor u osnovi je odlično iskorišten, a prostor za hor i orgulje vrlo lep i prostran, sa dva zasebna prilaza. Oltarski prostor

14 *Glasnik*, 6/1926., str. 3.

15 *Glasnik*, 3/1928., str. 3.

16 *Glasnik*, 5/1929., str. 2.

17 Iz Jugoslavije se prijavilo 15 natjecatelja, iz Njemačke 79, iz Austrije 18, iz Francuske 8, iz Švicarske 4, iz Italije 2, iz Čehoslovačke 1, iz Bugarske 1 te iz Mađarske 1.

umetnički rešen, a naročito je od velikog efekta visoko osvetljenje sa obe strane, dok je začelje potpuno zatvoreno. Lepo su smešteni u nišama sporedni oltari i eventualno ispovedaonice, kao i sva sedišta u crkvi. Kripta ispod glavnog oltara, arhiva i trezor i dr. vrlo su lepo ostavljeni i lako pristupačni, ventilirani i osvetljeni. Lep je i smeštaj prostora za grejanje, ventilaciju, radionicu i ugalj ispod glavnog ulaza. Zvonik je naročito lepo rešen i iskorišćen, a nije samo radi arhitektonskog efekta načinjen. Cela građevina je, kako u površinskom tako i u visinskom pravcu, potpuno iskorišćena, te, i pored svoje monumentalnosti, ima relativno malu kubaturu u sravnjenju s drugim projektima. Dobro bi bilo da je projektant dao još jednu osnovu, u visini prozora glavnog broda, radi boljeg razumevanja varijante u izgledu sa strane. Ceo utisak kako spolja tako i iznutra, vrlo je monumentalan pa pored slobode u formama, ipak ne gubi karakter hrama. Projektant je i sa praktične i sa umetničke strane u potpunosti uspeo. Slabije su strane projekta mnoge terase, skoro ravni krovovi i razne uložine, koje ne odgovaraju beogradskom podneblju. Isto tako malo je bizaran glavni ulaz u katedralu ispod svodova po strani, a ne direktno sa čela građevine, iako je rešenje inače od efekta. Pitanje je i da li bi ova arhitektura odgovarala pojmovima vernika o tome kako oni zamišljaju katedralu, a tako je isto pitanje kako bi se građevina našla u ambijentu koji joj je namenjen.”¹⁸

Da zapravo gradsko poglavarstvo Beograda nije željelo omogućiti izgradnju katoličke katedrale, pokazali su novi problemi u vezi s lokacijom građevine. Kad je 1930. Društvo za građenje katedrale tražilo novu lokaciju, uvjereno da je već dodijeljeno zemljište podvodno, grad je za novu lokaciju predložio zemljište uz željezničku prugu što je Društvo odbilo, ali je prihvatilo novu od grada predloženu lokaciju na Tašmajdanu. Katedrala bi stajala u produženju tadašnje Beogradske ulice, paralelno s Bitoljskom ulicom, licem prema tadašnjem Trkalištu. Društvo se složilo s tom lokacijom, a i projektant Wentzler bio je zadovoljan. Međutim, taj je prijedlog trebao odobriti i općinski odbor što on nije učinio, premda je taj negativan odgovor donesen u isto vrijeme, 30. siječnja 1931.,

18 NAB - Drugu nagradu dobio je projekt pod nazivom “Ami”, arhitekta R. J. Jardela iz Pariza, a treću je osvojio projekt “PIX Christus Rex” ing. Richarda Steidlea iz Münchena.

kad je u novinama bilo objavljeno da je u Beogradu predviđeno 12 lokacija za izgradnju novih pravoslavnih crkava.¹⁹ Nakon toga je Odbor Opštine Grada Beograda odlučio da se beogradskim katolicima udijeli za gradnju katedrale zemljište u Jevrejskoj mahali. I to je zemljište bilo podvodno i k tome u najzapuštenijem dijelu grada. Članovi Društva do te su mjere bili razočarani tom odlukom da su 14. lipnja 1931. stavili svoje funkcije na raspolaganje nadbiskupu Rodiću.²⁰ Nadbiskup Rodić bio je uvjeren da beogradski katolici moraju prihvatiti tu ponudu jer drugu neće dobiti pa je 30. kolovoza 1931. raspustio Društvo.²¹ Članovi Društva predali su nadbiskupu Rodiću i prikupljena sredstva koja su iznosila 1.058. 691,39 din.²² Nadbiskupa je tada podržalo Dobrotvorno društvo sv. Vinka kojem je na čelu bila žena Karla Mataušeka, predsjednika Društva za građenje katoličke crkve, a članice su bile uglavnom žene članova istog Društva. Članovi dotadašnjeg Društva za građenje katoličke crkve upozoravali su nadbiskupa Rodića da ne koristi Društvo sv. Vinka za provođenje daljnjih poslova oko izgradnje katedrale, ali nadbiskupu nije preostao nitko drugi koji bi bio voljan pružiti mu pomoć da nastavi skupljanje novca za katedralu i ne odustane, usprkos svim preprekama, od namjere da je podigne. Odlučeno je da katedrala bude posvećena sv. Ivanu Kapistranu, u čast njegove pobjede nad Turcima pod Beogradom 1456. godine.

Prema Rodićevim proračunima, izgradnja katedrale stajala bi 25 milijuna dinara.²³ Bio je to golem novac, koji Rodić u tom trenutku nije imao. Stoga je prihvatio prijedlog otvaranja lutrije s ciljem da dobiveni novac bude za izgradnju katedrale. Ideja o lutriji potekla je od Huga Gyenesa iz Velikog Bečkereka. Hugo Gyenes bio je podrijetlom Židov, ali je s čitavom obitelji prešao na katoličku vjeru.²⁴ U Velikom Bečkereku uspješno je vodio jednu firmu. Njega je nadbiskupu Rodiću predstavio i s njim ga upoznao mons. Engel. Rodić je Gyenesa pozvao u Beograd, gdje je ovaj iznio svoj plan na

19 *Glasnik*, 2/1931.

20 NAB, Rezolucija Društva za građenje katoličke crkve u Beogradu, Beograd, 14. lipnja 1931.

21 NAB, Pismo Rafaela Rodića predsjedništvu Društva za građenje crkve u Beogradu, Beograd, 30. kolovoza 1931.

22 NAB, Pismo Karla Mataušeka nadbiskupu Rodiću, Beograd, 15. rujna 1931.

23 NAB, Pismo R. Rodića Narodnoj skupštini od 4. siječnja 1932., Beograd.

24 NAB, Pismo R. Rodića od 24. rujna 1932. nunciju u Beogradu.

sastanku na kojem su bili i Karlo Mataušek, predsjednik Društva za gradnju katedrale, te konzultori nadbiskupije Wagner i Juretić. Svi su prisutni prihvatili Gyenesovu ideju, ali su dvojili hoće li država dati koncesiju za taj pothvat.²⁵ Rodić je odmah prihvatio prijedlog i Gyenesu povjerio organiziranje lutrije.²⁶ Lutrija, naime, nije bila neprihvatljivo i neprimjereno sredstvo prikupljanja novca za crkvene pothvate; naprotiv, bila je vrlo raširen običaj.²⁷ Rodić je namjeravao srećke prodavati i u drugim zemljama i vjerovao je da će tako široko provedena akcija dati sigurne rezultate.

Nakon što je na prvi zahtjev za koncesiju lutrije od strane državnih vlasti došao 1931. negativan odgovor,²⁸ sljedeće je godine država udijelila traženu koncesiju.²⁹ Sam nadbiskup Rodić i Gyenes pokrenuli su široku akciju prodaje srećaka. Obraćali su se katoličkim visokodostojnicima u Sjedinjenim Američkim Državama, Mađarskoj, Rumunjskoj, Čehoslovačkoj, Austriji i Poljskoj. Odmah su doživjeli brojna razočaranja. Tako vlasti u Čehoslovačkoj i Poljskoj uopće nisu dopustile prodaju srećaka iz drugih zemalja u svojim zemljama, a iz Nadbiskupije New York stigao je odgovor da zbog teške ekonomske krize ne provode skupljanje novca za takve namjene.³⁰ U Jugoslaviji je bilo više uspjeha. Biskupi i nadbiskupi u cijeloj državi davali su javnu podršku lutriji i preporučivali je svojim vjernicima. U pismu od 13. srpnja 1932. Gyenes obavješćuje Rodića o dotadašnjim rezultatima prodaje srećaka. Zadovoljan je prodajom srećaka u Sloveniji, a priznaje da su u Dalmaciju rezultati slabiji, što

25 NAB, Pismo R. Rodića nunciju u Beogradu, 29. rujna 1932.

26 NAB, *Pisma*. - Iz pisma nadbiskupa Rodića Huhu Gyenesu od 16. veljače 1931. vidi se da je Rodić o lutriji razmišljao i prije Gyenesova prijedloga. I drugi su davali podršku toj ideji, ali nisu bili jedinstveni je li pametno baš tada i organizirati lutriju. U svojem pismu nadbiskupu Rodiću od 31. srpnja 1931. Karlo Mataušek ne osuđuje lutriju kao loš plan nego smatra da lutriju ne treba pokretati sve dok se ne nađe odgovarajuća lokacija za katedralu.

27 NAB, *Pisma*. - Tako je u to vrijeme bilo organizirano prodavanje srećaka za uzdržavanje metropolitanske crkve sv. Stjepana u Beču, a i bazilika sv. Leopolda u Pešti sagrađena je većim djelom sredstvima lutrije. Münchenska katedrala restaurirana je sredstvima prikupljenim od lutrije, a slične su lutrije organizirane i u Francuskoj. Tridesetih godina 20. st. u Njemačkoj je bilo organizirano desetak lutrija koje su imale za cilj izgradnju ili održavanje crkvenih objekata. U pismu iz Berlina od 12. prosinca 1932. koje je Hugo Gyenes pisao R. Rodiću spominje se da se u tom trenutku organizira deset lutrija u korist Crkve, a upravo tih dana "Kolner Dombau Geldlotterie".

28 Pismo ministra S. Šverljuge nadbiskupu Rodiću od 19. prosinca 1931. (NA).

29 NA.

30 Pismo generalnog vikara Nadbiskupije New York nadbiskupu R. Rodiću od 27. siječnja 1932. (NA).

objašnjava siromaštvom tamošnjeg stanovništva. Spominje i akcije u Slavoniji, Bačkoj i Bosni. Piše da namjerava pokrenuti i prodaju u Francuskoj, Belgiji i Mađarskoj. Međutim, iako je prodaja u Jugoslaviji bila zadovoljavajuća, dolazilo je do nesporazuma između organizatora lutrije i župnika koji su prodavali srećke. Organizatori su željeli da im župnici isplate i novac za neprodane srećke, što bi djelotvorno pomoglo lutriju i zajamčilo njezin uspjeh, ali župnici nisu željeli pristati na takav trošak.³¹

Izvlačenje dobitnika trebalo je biti 1. svibnja 1932., ali Društvo sv. Vinka nije uspjelo prodati dovoljno srećaka pa je tražilo od Ministarstva poljoprivrede i voda da dopusti odgađanje izvlačenja do 31. kolovoza 1932. Međutim, ni u tom roku nisu uspjeli skupiti dovoljno novca, pa je od Ministarstva poljoprivrede zatraženo novo rješenje. Organizatori lutrije smatrali su da novo odgađanje nema smisla, jer je ekonomska situacija teška i ne može se skupiti veća količina novca.³² Smatrali su i da je vraćanje novca neprimjeren korak. Njihov je prijedlog bio da se zgodi prvo prvotnog plana lutrije, tj. 8.000.000 din, reduciraju na onu svotu koja će Upravi lutrije koncem kolovoza 1932. stajati na raspolaganju. Time bi se sudionici lutrije ipak djelomično zadovoljili.³³ Ministarstvo poljoprivrede odgovorilo je na taj prijedlog pozitivno, pa je lutrija ipak provedena s reduciranim zgodicima.³⁴ Zarada od lutrije nije bila ni približno dovoljna za gradnju crkve, ali je ipak čitav projekt lutrije novčano završio pozitivno jer je doprinos od lutrije iznosio 1.800.000 din. Rodić je odlučio sabrati novac privremeno upotrijebiti u druge svrhe pa je dio dao franjevcima, dio upotrijebio za nabavu slika za novu katedralu, ali najveću svotu od 1.565.000 din posudio je konviktu bl. Krizina u Zagrebu.³⁵

31 Pismo Lavantinskoga knezoškofijskog ordinarijata Beogradske nadbiskupiji, Maribor, 25. listopada 1932. U njemu se prigovara organizatorima lutrije kako prisiljavaju župnike da na sebe preuzmu nadoknadu neprodanih srećaka (NA).

32 Pismo Rafaela Rodića Ministru prometa i voda od 12. kolovoza 1932. (NA).

33 Isto.

34 Pismo nadbiskupa Rodića nunciju od 24. rujna 1932. (NA).

35 NAB. - U Nadbiskupiji se čuva i uvjerenje od 30. studenoga 1932. da je nadbiskup Rodić posudio za potrebe konvikta 1 565 000 din. iz fonda lutrije "sa obavezom da Konvikt ovu svotu Fondu povрати".

3. Rodićevo opravdavanje pred Rimom

Time nije završila stvar oko lutrije jer je koncem ljeta 1932. vatikanski državni tajnik kardinal Eugenio Pacelli dobio anonimno pismo "beogradskog katolika" koji optužuje nadbiskupa Rodića zbog mutnih poslova oko lutrije. Pisac pisma ističe da je i sam bio uključen u raspačavanje srećaka lutrije, ali misli kako nije sve čisto u administraciji i likvidaciji lutrije. Optužuje organizatore lutrije da nisu slušali savjete Ministarstva poljoprivrede i Direkcije državne lutrije, koji su smatrali da zbog teške ekonomske situacije nije vrijeme za provedbu jedne takve lutrije. Zatim ističe da je organizacija povjerena i nekim nekršćanima te da su silna sredstva utrošena u promidžbu lutrije u "štampi neprijateljskoj katolicizmu", što, naravno, nije pomoglo prodaji srećaka lutrije. Prema svemu tome anonimni autor zaključuje: "Čovek dobije utisak da je sve bilo u najvećoj tajnosti spremano, u krugu zatvorenom svakoj kontroli." Na kraju pisma autor moli kardinala Pacellija da provede istragu i kazni krivce.³⁶

U pismu od 12. rujna 1932. apostolski nuncij u Beogradu traži od nadbiskupa Rodića da se izjasni o pismu koje optužuje organizaciju lutrije. Rodić je odgovorio nunciju opširnim pismom 24. rujna 1932., opisavši povijest ideje o gradnji katedrale u Beogradu. Naglasio je kako je prije pokretanja lutrije konzultor fra Petar Vlašić puto-
vao po čitavoj zemlji u svrhu poticanja crkvenih krugova da pomognu gradnju katedrale. Međutim, konkretnu podršku nije dobio ni od koga. To je bio razlog da je on prihvatio prijedlog o lutriji. Izvedba lutrije bila je ispravna jer ju je provjerio i odobrio izaslanik Ministarstva. Na optužbe da je puno novca potrošeno na reklamu u medijima koji nisu skloni Katoličkoj crkvi, Rodić uzvraća kako su odgovorni za organizaciju lutrije koristili sva "moderna sredstva" u reklamama, tj. sve domaće listove, svjetovne i crkvene, ali i kinematografe sa slikom buduće katedrale. Rodić je također odbio objede da je lutriju organizirao bez znanja odgovornih crkvenih krugova. On je, naime, ideju o lutriji iznio na Plenumu Biskupske konferencije u listopadu 1931. godine, dakle prije nego je lutrija provedena. Svi su biskupi tu

36 Anonimno pismo kardinalu E. Pacelliu, bez datuma (NA).

ideju primili sa simpatijama i obećali svoju moralnu pomoć. Rodić se obratio svim poglavarima, muških i ženskih redova, kao i katoličkim udrugama. Posebnu je nadu polagao u podršku Trećeg reda, koji je tada imao 80.000 članova. Obratio se za pomoć i dr. Stjepanu Markulinu, predsjedniku Hrvatskoga katoličkoga narodnog saveza, kao i mons. dr. Milanu Beluhanu, generalnom duhovniku križara; nije mimoišao niti jednu katoličku udrugu, jer je želio maksimalno osigurati uspjeh lutrije. O lutriji su bili obaviješteni i državni organi i lokalne vlasti, a akcija je uključivala i katolike u drugim državama. Kada lutrija nije uspjela skupiti potreban novac u predviđenom roku, uprava lutrije tražila je od Ministarstva poljoprivrede odgodu, a kada ni u novom roku nije uspjela skupiti potreban novac, predložila je Ministarstvu poljoprivrede smanjivanje nagradnog fonda, što je Ministarstvo prihvatilo. Uprava lutrije nije, dakle, radila na svoju ruku, nego prema odredbama Ministarstva poljoprivrede. Razmatrajući razloge neuspjeha, Rodić misli da je jedan od razloga ekonomska kriza, a da je drugi prouzročila “u jednu ruku zloba, a u drugu ruku neshvaćanje, zasukanost i tjesnogrudnost našega katoličkog svijeta.”³⁷ Kao glavne aktere potkopavanja lutrije nadbiskup Rodić navodi članove bivšega crkvenog odbora, a poimence navodi samo župnika Wagnera, koji je najvjerojatnije i bio pisac anonimnog pisma. Rodić odbacuje i optužbe da je lutriju povjerio nekršćanima jer je upravitelj lutrije Hugo Gyenes još prije 12 godina s čitavom obitelji pristupio Katoličkoj crkvi. Pismo završava zaključkom kako lutrija i nije doživjela potpuni slom, jer je zaradila dvaput veću svotu od one koju je Odbor za gradnju katedrale skupio u zadnjih 12 godina. Međutim, najviše crkvene vlasti u Rimu tražile su još neke pojedinosti u pitanju lutrije,³⁸ pa je Rodić napisao i drugo pismo 29. rujna 1932. Tim je dodatnim objašnjenjima, čini se, Rodić uspio obrazložiti sve iznesene prigovore na zadovoljavajući način jer je nastavio obavljati svoju nadbiskupsku službu bez ikakvih sankcija.

37 Pismo nadbiskupa Rodića nunciju od 24. rujna 1932. (NA).

38 NAB, Pismo apostolskog nuncija Rodiću od 28. rujna 1932.

4. Konvikt za studente iz Vojvodine

Nadbiskup Rodić želio je Apostolsku administraturu u Banatu vezati uz Hrvatsku. Stoga je olako prihvatio prijedlog da se visokoškolski iz Banata, pretežno njemačke i mađarske narodnosti, obrazuju u Zagrebu. U jesen godine 1927. boravio je u Mađarskoj mons. Franjo Engel, konzultor banatske Apostolske administrature, i sreo se s dr. Julijem Glattfelderom, temišvarskim biskupom. Nakon toga je obavijestio Rodića da mu je biskup Glattfelder iznio ideju o osnivanju menze i konvikta u Zagrebu za visokoškolce iz Vojvodine i da je, navodno, Engelu obećao izgradnju konvikta pomoći subvencijom u obliku beskamatnog zajma koji bi pokrivaio otprilike polovinu troškova. Rodić je prihvatio prijedlog jer je još uvijek obnašao dužnost apostolskog administratora za Banat, a biskup Glattfelder tada je još uvijek "de jure" bio biskup čitavog Banata. Pripreme su tekle vrlo dobro. Iste 1927. godine ujesen otvoren je Vojvođanski akademski klub u Zagrebu, u kući baruna Nikolića, a početkom 1928. godine kupljeno je zemljište za izgradnju novog konvikta u Tvrtkovoju 5, u blizini tvornice Penkala. Arhitekt Egersdorfer napravio je nacrt konvikta za 160-170 đaka. Mons. Engel otišao je u Budimpeštu pokazati biskupu Glattfelderu nacrt konvikta, a on je, navodno, obećao subvenciju od 3.000.000 dinara, što je davalo novčano jamstvo uspjeha čitavog projekta.

Nadbiskup Rodić zatim je potpisao građevinski ugovor s tvrtkom Carnelutti. Prvi obrok isplate za radove iznosio je 1.250.000 din. Međutim, kada je mons. Engel otišao kod biskupa Glattfeldera po obećani zajam, ovaj je odgovorio: "Vidjet ćemo."³⁹ Rodić je nakon toga želio odmah prekinuti s radovima, ali je mons. Engel odlučio nastaviti jer se nadao da će obećana subvencija ipak stići. Radovi su uskoro uznapređovali do te mjere da bi prekid izgradnje donio vrlo velike gubitke. Zato je kod Kreditne banke podignut zajam od 3.000.000 din. Za taj je zajam jamčio mons. Engel konviktom. Iz pisma koje je Rodić napisao Engelu 23. lipnja 1928. vidi se Rodićeva nervoza. Rodić se ljuti na Glattfeldera jer ne šalje obećane novce. Piše Engelu da će zajedno otputovati biskupu Glattfelderu i

39 NAB, Pismo R. Rodića zagrebačkom nadbiskupu Baueru, Vel. Bečkerek, 1. veljače 1929. (NA).

da će on onda “čuti što u životu nije čuo”.⁴⁰ Već je u studenom 1928. godine novi konvikt došao pod krov, a već su tada Rodićevi i Engelovi dugovi narasli na 4.000.000 din.⁴¹ U pismu mons. Engelu od 7. veljače 1929. Rodić predbacuje što ga je obmanuo lažnim tvrdnjama o spremnosti temišvarskog biskupa da preuzme polovicu troškova u podizanju konvikta i jasno izriče da je svjestan kako će ga izgradnja konvikta baciti u propast.⁴² Ipak, Rodić je odlučio pokušati izvesti stvar do kraja. Smatrao je da će zarada od konvikta, koji je počeo s radom 1929. godine pod imenom Konvikt blaženog Krizina, “Crisinum”, omogućiti izlaz iz velikih dugova.⁴³ Ubrzo nakon otvaranja konvikt je imao više od 170 studenata. Ali zarada koju je konvikt dobivao od studenata nije bila dovoljna za izlazak iz duga.

Rodić je, želeći spasiti konvikt, tražio pomoć od crkvenih uglednika i udruga. U svojim se pismima obraćao biskupu u Subotici Lajči Budanoviću i zagrebačkom nadbiskupu Antunu Baueru.⁴⁴ Nadbiskupu Baueru predlagao je čak da u cijelosti preuzme konvikt

40 NAB, *Pisma*. - Kasnije se ispostavilo da je biskup Glattfelder razgovarao s mons. Engelom o izgradnji konvikta, ali da nije davao nikakva čvrsta obećanja u vezi s njegovim financiranjem, i da je ideja o izgradnji konvikta bila zapravo Engelova. Tek početkom 1929. Rodić je shvatio da se Glattfelder uopće nije namjeravao upuštati u taj posao i da ga je mons. Engel obmanjivao.

41 NAB, Pismo Rafaela Rodića zagrebačkom nadbiskupu Antunu Baueru, Vel. Bečkerek, 1. veljača 1929.

42 NAB, *Pisma*: “Nun moechte ich einige Worte an Sie richten. Seit unserem Besuche in Szeged ist bereits eine Woche verstrichen. Wir beide hatten Zeit über das Geschehene nachzudenken. Ich will Ihnen keine Vorwürfe machen, wenn ich sie auch machen musste. Aber Eines bleibt mir unerklärlich: 1. Wie konnten Sie sich für einen solches Unternehmen entschliessen ohne feste Garantien? - 2. Wie haben Sie sich getraut das ganze Werk mir in einem Lichte darstellen, welches der Wahrheit nicht entsprochen? Mein lieber Monsignore! Das ist ein grosses Vergehen nicht mehr gegen die Aufrichtigkeit, sonder auch gegen die Ehrfurcht, die Sie mir schulden. Sie haben dadurch sich, aber auch mich, in ein unsägliches Elend gestürzt und nur Gott weiss es, ob und wie wir uns aus demselben herausarbeiten werden? Ich machte den schrecklichen und fatalen Fehler, dass ich Ihnen unbedingten Glauben geschenkt haben. Mein allzugroßes Vertrauen ist auch mein Ruin, wenn der liebe Gott nicht hilft.”

43 U molbi za dozvolu otvorenja Studentskog doma u Zagrebu od 20. srpnja 1929. Rodić opisuje konvikt: “U njemu bit će mjesta za 200-240 daka, koji bi stanovali po jedan i po dvojica u jednoj sobi. Isti je jedna velebna građevina na tri sprata, izgrađena prema svim zahtjevima higijene, tako sve prostorije imaju izravno svjetlo i zrak. Zavod će biti providen električnim svjetlom, vodo- vodom i centralnim grijanjem. Ima prostrane prostorije za tuševe i kupanje, gombanje i pušenje, veliku prostoriju za čitanje, glazbu i društvene igre. Napokon, ima veliku i zračnu kapelu, u kojoj će moći studenti udovoljavati i svojim vjerskim dužnostima. Uprava zavoda bit će u rukama svećenika akademski gradiranih i dobrih odgojitelja, koji će jamčiti da će zavod u svakom pogledu odgovarati visokom pozivu, koji mu je namijenjen, naime da odgaja inteligenciju u pravom čudo- redu i iskrenom rodoljublju.”

44 NAB, Pismo R. Rodića nadbiskupu Baueru, Vel. Bečkerek, 1. veljače 1929.

i sam ga dovrši,⁴⁵ ali nadbiskup Bauer nije prihvatio tu ponudu. Kamate od kredita moglo se pokriti samo uzimanjem novih kredita kod banaka, a one su tražile sve veće i veće hipoteke. U veljači 1929. trebali su Engel i Rodić dobiti kredit od 6.000.000 din od Zagreber Bank-Instituta. Banka je kao hipoteku tražila ne samo konvikt u Zagrebu nego i konvikt u Velikom Bečkereku (Zrenjaninu), zajedno s pratećom zgradom i vrtom.⁴⁶ U ožujku su od Gradske štedionice uzeli 3.000.000 din kredita, a od Prve Hrvatske štedionice 2.000.000 din. Kao hipoteka založene su dvije kuće i vrt u središtu V. Bečkereka.⁴⁷ U travnju je Rodić molio samog Svetog Oca da mu da zajam od 1.500.000 din.⁴⁸ Nije poznato je li dobio taj novac, ali se u kasnijim pismima i dokumentima ta pozajmica ne spominje. Rodić je tražio pomoć i od franjevačke Generalne kurije. U pismu se 3. srpnja 1930. obratio generalnom defnitoru i vizitatoru Benjaminu Ryzinskom. Iz Rima je stigao odgovor da “nije prikladno da se ova Generalna kurija miješa u ovakav posao koji se ne tiče Reda”.⁴⁹ U kolovozu se pisalo o novim kreditima kod Gradske štedionice i Prve Hrvatske štedionice, a 5. listopada 1930. Rodić moli beogradsko Ministarstvo prosvete za godišnju subvenciju konvikta od 400.000 din jer je svrha spomenutog zavoda “eminentno kulturno-humana i pedagoška”.⁵⁰ Godine 1930. čitava pozajmljena svota iznosila je 12.000.000 din, a u konviktu je bilo smješteno 175 studenata iako je mogao primiti 250.⁵¹ Taj broj studenata pokazivao je da je konvikt bio potreban, a bilo je samo pitanje vremena kada će ga studenti posve ispuniti.⁵² Potkraj 1930. Rodić pokušava smanjiti kamatni teret dugova osnivanjem holding društva u Londonu.⁵³ Međutim, i taj holding nije uspio

45 NAB, *Pisma*.

46 NAB, Pismo Rafaela Rodića mons. Engelu, Beograd, 21. veljače 1929.

47 NAB, Izjava od 8. ožujka 1929.

48 NAB, Pismo nadbiskupa Ujčića Apostolskoj nuncijaturi u Beogradu, Beograd, 1. rujna 1938.

49 NAB, Pismo iz Segretaria Generale nadbiskupu Rodiću, Rim, 31. srpnja 1930.

50 NAB, *Pisma*.

51 NAB, Nepotpisano pismo Ministarstvu prosvete od 5. listopada 1930. i nunciju u Beogradu 1. rujna 1938.

52 NAB, Pismo nadbiskupa Ujčića nunciju u Beogradu, 1. rujna 1938. - Prema jednom nepotpisanom i nedatiranom pismu iz Nadbiskupskog arhiva u Beogradu, studenti su za smještaj u konviktu mjesečno plaćali 1000 din, tako da je ukupna godišnja zarada od konvikta iznosila oko 2.000.000 din, ali ipak prihodi od konvikta nisu bili dovoljni za pokriće golemih dugova. Te su godine samo godišnje kamate dosegnule milijun dinara.

53 NAB, Pismo R. Rodića Generalnom inspektoratu Ministarstva finansija Kraljevine Jugoslavije,

jer se kasnije nigdje ne spominje. Tako je 1930. godina za Rodića završila velikim dugovima, a Rodićeve su se slutnje o financijskoj katastrofi sve više ostvarivale.

Lutrija nije uspjela skupiti potreban novac za gradnju katedrale, ali je ipak financijski završila pozitivno. U međuvremenu, dugovi konvikta postajali su sve veći i veći, a nadbiskup je založio i samu nadbiskupsku palaču.⁵⁴ Ohrabren djelomičnim uspjehom lutrije, Rodić je još uvijek vjerovao da postoji izlaz iz teške novčane situacije. Puno je nade polagao u Gyenesa, koji je nakon okončanja lutrije otišao u Njemačku.⁵⁵ Ondje je želio otvoriti savjetničku tvrtku za ekonomske veze s balkanskim zemljama. Rodić je vjerovao da Gyenes u Njemačkoj može naći ljude koji će podržati gradnju katedrale ili pomoći konvikt, jer je konvikt i bio namijenjen studentima njemačke i mađarske narodnosti.⁵⁶ Stoga je pomogao Gyenesu preko svojih poznanika u Njemačkoj.⁵⁷ Iz Berlina Gyenes pismom 12. prosinca 1932. obavještava Rodića o svojim poslovnim potezima. Rodićev pak prijatelj Scherer, s kojim je Gyenes bio u kontaktu, smatrao je da tada nije bilo vrijeme za prikupljanje sredstava za gradnju katedrale i da će trebati pričekati nekoliko godina da se ekonomska situacija popravi. Gyenes je pisao i o traženju kupca za konvikt. Iz toga se može zaključiti da je 1932. Rodić odlučio prodati konvikt i tako pokriti veći dio dugova. Gyenes je pokušavao prodati konvikt Nijemcima, koji su željeli od njega napraviti učiteljsku preparandiju.⁵⁸ Međutim, ta nakana nije ostvarena.

Rodić je tražio pomoć i od kralja Aleksandra predloživši mu 27. prosinca 1933. da kupi konvikt i daruje ga gradu Zagrebu kao studentski dom. Bio je 8. siječnja 1934. i u audijenciji kod kralja, ali

Beograd, 5. prosinca 1930.

54 NAB, Pismo nadbiskupa Ujčića nunciju u Beogradu od 1. rujna 1938.

55 NAB, Pismo nadbiskupa Rodića ministru Balugdžiću od 19. prosinca 1932. - Rodić je Gyenesa cijenio i imao je puno povjerenje u njega. U Rodićevoj preporuci ministru Balugdžiću za Gyenesa od 19. prosinca 1932. piše: "Prošle godine upriličio je i proveo Lutriju za gradnju beogradske katedrale, pri čemu je pokazao ne samo odlične trgovačke sposobnosti, nego i vanrednu radinost i ustrajnost."

56 NAB, U pismu Ravnateljstvu Državne hipotekarne banke od 20. travnja 1931. Rodić piše da je konvikt namijenjen studentima mađarske i njemačke narodnosti iz Vojvodine.

57 NAB, Pismo R. Rodića dr. Emilu Clemensu Schereru od 15. studenoga 1932.

58 NAB, Pismo H. Gyenesa nadbiskupu Rodiću od 12. prosinca 1932.

ga nije uspio nagovoriti.⁵⁹ Rodić je vidio da su propali svi njegovi pokušaji spasa od financijske katastrofe. Već 1933. godine dugovi su iznosili više od 14.000.000 din. Otplaćivanje dugova mogao je izvršiti samo ponovnim zaduživanjem. U Jugoslaviji je već toliko bio zadužen da je tražio zajmove u inozemstvu, ali bez uspjeha.⁶⁰ Njegova prezaduženost bila je tolika da nitko nije vjerovao u njegovu sposobnost vraćanja duga. "Praštediona" je 1936. odlučila predati sudu tužbu i tražiti ovršno pravo zalogu na zgradu nadbiskupije. Zadnju je molbu za pomoć nadbiskup Rodić uputio predsjedniku jugoslaven-ske vlade Stojadinoviću. Tražio je od njega da mu predloži nekakav sanacijski program. Ali i Stojadinović mu je, kao i toliki drugi prije njega, odbio pomoći.⁶¹ Poslije svih tih pokušaja izlaska iz golemih financijskih teškoća nadbiskup Rodić odlučio se na jedini mogući korak: od Svetoga je Oca zatražio da ga razriješi dužnosti beograd-skog nadbiskupa i u prosincu je 1936. otišao iz Beograda.

Zaključak

Rodićev nasljednik nadbiskup Josip Ujčić⁶² smatra da je Rodić pokrenuo lutriju s namjerom da nabavi novac za pokriće dugova konvikta, a ne za izgradnju katedrale. To nije vjerojatno jer je izgradnja katedrale bila najveća želja beogradskih katolika, i sve akcije poduzete oko njezine gradnje bile su pod okom čitave katoličke javnosti. Skupiti novac za katedralu, a onda ga potrošiti za nešto drugo, definitivno bi diskreditiralo nadbiskupa i pred njegovim vjernicima i pred svom katoličkom javnosti. Međutim, novac koji je bio skupljen od lutrije (1.800.000 din) nije bio ni desetina potrebnog iznosa za gradnju katedrale. Stoga je donekle razumljivo što je Rodić novac od lutrije, kojim se gradnja katedrale nije mogla niti započeti, privremeno upotrijebio za podmirivanje duga konvikta. Da je Rodić odmah u početku dobio konkretnu pomoć od neke institucije Katoličke crkve, kakvu je očekivao od biskupa Glattfeldera, ili od drža-

59 NAB, Pismo nadbiskupa Ujčića nunciju u Beogradu od 1. rujna 1938.

60 *Isto.*

61 *Isto.*

62 Dr. Josip Ujčić (Pazin, 10. II. 1880. - Beograd, 24. III. 1964.) bio je nadbiskup beogradsko-smederevski i apostolski administrator za Banat od 1936. do svoje smrti.

ve, vjerojatno bi konvikt uspio isplatiti sve svoje dugove. Međutim, bez ikakve novčane pomoći takvih ustanova Rodić je bio osuđen na novčani slom. Spomenuta pisma otkrivaju kako Rodić nije znao da započinje gradnju Crisinuma bez ikakvih sredstava. Štoviše, to je otkrio tek kada je konvikt već bio sagrađen. U lipnju 1928., dok još nije znao pravo stanje stvari, Rodić je bio uvjeren da može računati na pomoć biskupa Glattfeldera u izgradnji konvikta te da će konvikt biti rentabilan do te mjere da se može sam uzdržavati.⁶³ Kasnije, kada su dugovi počeli rasti, više nije bilo načina da se Rodić spasi od financijskog sloma.

Neuspjela izgradnja katedrale ukazuje i na odnos tadašnje države prema Katoličkoj crkvi. U Kraljevini Jugoslaviji i Katolička i Pravoslavna crkva bile su financirane većim dijelom iz državnog proračuna. Međutim, Pravoslavna je crkva bila u povlaštenom položaju. To dokazuje primjer neuspjele izgradnje katoličke katedrale u Beogradu. Njezina bi izgradnja predstavljala pravi dokaz da su vlasti željele ravnopravnost svojih katoličkih i pravoslavnih građana. U odnosu na sredstva koja je država izdvajala za Srpsku pravoslavnu crkvu, troškovi izgradnje beogradske katedrale bili su zanemarivi. Potvrđuje to podatak da je samo za tzv. materijalne žrtve koje je imala vjekovima, "a naročito u posljednje vreme za stvaranje ove države", Srpska pravoslavna crkva dobivala je od države jednokratnu godišnju pomoć koja je 1925. iznosila 70.000.000 din.⁶⁴ Međutim, te iste državne vlasti nisu pomogle nadbiskupu Rodiću već su izgradnju katoličke katedrale u Beogradu opstruirale i državne i lokalne vlasti pa nije nikada ni izgrađena.

Premda se je Rodić okružio sposobnim svećenicima (Gecan, Juretić, Vlašić, Čmelar i dr.) i povjerio im zadaću savjetnika, konzultora, nekima je olako poklanjao povjerenje, npr. Franji Engelu i njegovom povjereniku Hugi Gyenesu. Engel ga je lako uveo u izgradnju Crisinuma, a Gyenesu je vjerovao do posljednjeg časa u opravdanost i uspješnost lutrije. Tako je započeo u tadašnjim okolnostima neizvedive poslove koji su prerasli u afere i zasjenile njegov predani rad oko organiziranja pastoralnog ustrojstva nadbiskupije i

63 NAB, Pismo R. Rodića Franji Engelu, Beograd, 23. lipnja 1928.

64 Ivan MUŽIĆ, *Katolička crkva, Stepinac i Pavelić*, Zagreb, 1997., str. 30.

brigu za katolike u Srbiji. Rodićevi financijski neuspjesi rezultat su ne samo njegove lakovjernosti nego i nesposobnosti njegovih najbližih savjetnika da ispravno prosude zahtjevnost onodobnog financijskog poslovanja, a napose stav Jugoslavije prema Katoličkoj crkvi; država očito nije željela na srbijanskom području prepoznatljivu manifestaciju konstituiranja Katoličke crkve. Stoga je za proučavanje života i djela Rafaela Rodića u Beogradu potrebno detaljno istražiti njegovu cjelokupnu djelatnost i ne zanemariti da je uspješno uspostavio takvo ustrojstvo nadbiskupije da ono i danas predstavlja osnovicu upravnog i pastoralnog ustrojstva Katoličke crkve u Srbiji. Tek se promatranjem cjelovitog Rodićeva djelovanja u Beogradu može shvatiti život i djelo prvog beogradskog nadbiskupa.

IVAN RAFAEL RODIĆ, FRANCISCAN FROM TRSAT – THE FIRST ARCHBISHOP OF BELGRADE

The Franciscan Ivan Rafael Rodić was the first Archbishop of Belgrade (1924 – 1936). A year before he was nominated apostolic administrator in Banat. He left his service due to financial breakdown; this was brought about by the construction of the abbey of blessed Krizin in Zagreb, and further failure in lottery with which he intended to collect sufficient money to build a cathedral in Belgrade. While pointing out these two failures, we should not lose sight of circumstances under which he took over the position of archbishop in Belgrade and the reasons which brought him into such a difficult financial position and forced him to resign. To estimate his work in Belgrade we should consider all his work to build the administrative and pastoral structure of the Archdiocese in Belgrade.

Key words: Archdiocese in Belgrade. Ivan Rafael Rodić, structure of archdiocese, parish, cathedral, abbey, lottery.